

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 3 mars 1927 kl. 10 f. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående undanröjande av konflikter mellan den s. k. förbudslagen för bolagsförvärv och den s. k. bulvanlagen.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 165, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville antingen besluta sådana förtydliganden av förbudslagen för bolagsförvärv och bulvanlagen, att de ej äventyra att stå i konflikt med varandra och göras till föremål för stridiga tolkningar, eller ock hos Kungl. Maj:t begära övervägande och förslag i sådant syfte.

Till stöd för berörda hemställan har motionären anfört följande:

År 1925 utfärdades en bulvanlag samtidigt med en förbudslag för bolagsförvärv. Det har sedan icke avhörts någon åtgärd från vederbörande myndigheter, vilka enligt lagen hade till åliggande att bringa den till verkställighet. I stället inkommo omkring 200 framställningar från bolag särskilt i Västernorrlands och Jämtlands län om tillstånd att få förvärva sina bulvanhemman med stöd av den nya förbudslagens »lindrigare koncessionsbestämmelser». Samtliga dessa ansökningar voro dessutom tillstyrkta av länsstyrelserna och tjänstemannakårerna. Detta visade således, att den nya lagen ansågs giva befogenheter till förvärv, som icke kunde vinnas enligt den gamla förbudslagen. Det är också uppenbart att för alla som vilja gynna bolagsförvärvet de så kallade lindrigare koncessionsvillkoren giva rikliga förevändningar därtill, vilka saknas i den gamla lagen och jordkommissionens förslag.

I denna angelägenhet åberopas ytterligare innehållet i motionen bifogad framställning till regeringen.

I en erinran till justitieombudsmannen om underlåtenheten att tillämpa bulvanlagen ha länsstyrelserna i Västernorrlands och Jämtlands län nu svarat, att de ansågo sig först böra avvakta Kungl. Maj:ts beslut i anledning av de inkomna ansökningarna. Den i landshövding Widéns och jordkommissionens utredningar förekommande specifikationen på bulvanhemman uppgår dock till omkring sex hundra. Sannolikt, säger jordkommissionen, är det verkliga antalet större. Man kan således fråga sig, varför ej de bulvanköp, som ej föranlett dispensansökningar, åtminstone göras till föremål för vederbörandes uppmärksamhet. Men man menar förmodligen, att ett bifall till de inkomna ansökningarna bli prejudikat för att även de övriga bulvanköpen få förvärvas. Detta låter ju också säga sig.

Vi stå således inför den skandalen, såsom ock av mig förutsågs vid behandlingen i riksdagen av propositionen om den nya förbudslagen, att statsmakten samtidigt utfärdar två lagar, av vilka den ena står i strid med den

andra, eller den ena utgör ett ständigt hot mot den andra, allt eftersom olika partier eller justitieministrar sitta inne med avgöranderätten.

Flertalet av de inkomna ansökningarna har nu avslagits av den frisinade regeringen på föredragning av dess jordbruksminister. Konservativa ämbetsmän och riksdagsmän hava redan uttryckt sin harm häröver, vilket ock visar, att den nya lagstiftningen är oklar till sina grundsatser och byggd på gungfly. Från Västernorrlands län har meddelats mig, att bolagen förbereda nya ansökningar på andra grunder och att tvekan rädde inom länsstyrelsen, om man borde avvakta även dessa framställningars prövning, innan tillämpning av bulvanlagen kunde ifrågakomma.

Enligt pressen har det verkligen inträffat, att skogsvårdsstyrelsen i Gävleborgs län till länsstyrelsen anmält för beivrande ett par bulvanförvärv. Det lär ha avsett en till styrelsen inkommen anmälan. Man undrar hur det kan gå, då man erinrar sig länsstyrelsens bifall till den utstyckning av jordbruk, som nu behärskas av Ljusne Voxna bostadsaktiebolag.

Här hota uppenbarligen olidliga förhållanden.

Såsom i motionen erinrats har herr Lindhagen i ärendet påkallat ingripande av såväl Kungl. Maj:t som riksdagens justitieombudsman. Utskottet tillåter sig här nedan lämna en redogörelse för de till justitieombudsmannen inlämnade skrifterna i ärendet och de över dessa avgivna yttrandena. Herr Lindhagens skrivelse till Kungl. Maj:t finnes såsom bilaga fogad vid motionen.

Herr Lindhagens framställning i ärendet till riksdagens justitieombudsman.

I en den 4 oktober 1926 dagtecknad, till justitieombudsmannen ingiven skrift har herr Lindhagen anfört följande:

Enligt grundlagen äger justitieombudsmannen att hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad av ämbets- och tjänstemän. I den för honom utfärdade instruktionen har han även till åliggande att anmärka brister i lagar och författningar samt avgiva förslag till deras förbättring.

Den 18 juni 1925 utgavs en lag om bulvanförhållande i fråga om fast egendom, vilken lag trädde i kraft den 1 januari 1926. Jämlikt 8 paragrafen i denna lag åligger det vissa myndigheter och ämbetsmän att på sätt lagen närmare föreskriver medverka till att förekommande bulvanförhållanden varda beivrade.

Inom ett par län i Norrland, där bulvanköp för bolags räkning av jordbruksfastigheter mest förekommit, läser ingen åtgärd hitintills vidtagits för att bringa lagen i verkställighet. Det kan befaras av denna anledning, att förhållandet är enahanda även i andra län. Till närmare belysning av ämnet återopas bifogade av mig denna dag till Konungen ingivna framställning i detsamma med erinringar tillika med anledning av ett stort antal ansökningar av bolag att få förvärva sina bulvanköp, vilket de anse, att den nya lagen, jämväl av den 18 juni 1925, om förvärvsförbud för bolag i hela riket skulle tillstodja till skillnad från den nu upphävida norrländska förbudslagen.

Min avsikt är icke att påkalla något åtal, vilket ej ligger för min röst. Jag har endast velat begagna de medgivna tillfällen, som stå till buds, för att fästa uppmärksamheten på ett stort missförhållande samt, i vad på mig ankommer, resa något motstånd mot det ruinerande av norrlandslagstiftningen och tillspillogivande av en generations bemödanden, som nu i blinda satts i gång utan att allmänheten bibringas något förstånd på vad som i det tyta försiggår.

Sedermera har herr Lindhagen i en den 12 oktober 1926 dagtecknad skrift ytterligare andragit följande:

Det må till en början erinras, att landshövdingen Widéns undersökning av norrländska förbudslagens verkningar samt jordkommissionens utredningar liksom regeringens proposition i ämnet lämna närmare upplysningar om bulvanköpen och deras förekomst. Omkring 600 äro så gott som specificerade med fördelning på olika socknar. Vidare är utrett, att de flesta bulvanköpen ägt rum i Västernorrlands och därefter i Jämtlands län. Flertalet ansökningar från bolag, som nu inströmma till jordbruksdepartementet med ansökan om tillstånd till förvärf av deras bulvanköp, härleda sig också från Västernorrlands län. Så gott som alla förberörda ansökningar avse klara bulvanförhållanden såsom ock föredraganden i departementet vitsordat. Samtliga åberopa direkt och indirekt, att bolagen enligt 1925 års lag om förvärfsförbud i hela riket skulle fått en ny och bättre rätt till förvärf än enligt norrländska förbudslagen, ehuru den samtidigt utfärdade bulvanlagen påbjuder förvärfvens upphävande. Att så icke varit eller kunnat vara meningen framhålles i bilagorna till min hemställan till ombudsmannen. Oavsett detta åligger det väl myndigheterna att ställa sig till efterrättelse bulvanlagens föreskrifter om tillsyn å dess tillämpning samt verkställa undersökning om alla förekommande bulvanförhållanden, vilka vida överstiga dem, som hitintills gjorts till föremål för ovannämnda ansökningar till regeringen i jordbruksdepartementet.

För min del har jag, som sagt, från en ledamot i första kammaren, som äger ingående kännedom om förhållandena i Västernorrlands län, erhållit upplysning, att något där ej lär vara åtgjort för lagens tillämpning. En landsfiskal hade t. o. m. uttryckligen betonat, att myndigheterna ej hade anledning att ingripa, förrän det visat sig, om bolagens ovanberörda ansökningar att i stället med en bättre rätt få förvärva sina bulvanhemman bliva bifallna. I Jämtlands län har landshövdingen själv meddelat mig, att något ej ännu åtgjorts av skäl, som i bilagorna också närmare skildrats.

Enligt lagen åligger det befallningshavande att ägna särskild uppmärksamhet däråt, att inom länet förekommande bulvanförhållanden varda lagligen beivrade. En hel del uppräknade ämbetsmän och myndigheter hava dessutom skyldighet att göra anmälan därom till befallningshavande. Jag har nu föreställt mig, att ombudsmannen med anledning av min hemställan skulle infordra yttranden från länsstyrelserna i de län, där norrländska förbudslagen varit gällande eller åtminstone från Västernorrlands och Jämtlands län. I övriga delar av riket har den provisoriska förbudslagen varit så kort tid gällande, att det är mindre sannolikt, att några omfattande bulvanköp hunnit där organiseras. De tillfrågade länsstyrelserna, som ha sig nogsam bekant förekomsten av bulvanförhållanden, bleve då i tillfälle angiva om och i vad mån åtgärder av dem vidtagits i lagens syfte samt huruvida och i vilken omfattning anmälningar förekommit eller uteblivit. Närmast synes ligga till hands att först göra sak och utredning om de bulvanförhållanden, som i den Widénska och jordkommissionens utredningar närmare specificeras. Det kan ju vara möjligt, att någon åtgärd vidtagits i något fall med anledning utav den av mig till justitieombudsmannen ingivna inlagan. Tiden för de eventuella åtgärdernas vidtagande synes mig därför också böra angivas.

Över de ingivna framställningarna hava yttranden inhämtats från länsstyrelserna i Jämtlands och Västernorrlands län.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har anfört följande:

Inom länet finnes ett icke ringa antal bulvanfastigheter, vilka kunna indelas i två grupper, allt eftersom fastighetsinnehavet står i strid mot lagen om bolags rätt att förvärva fast egendom eller mot lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

Vad den förstnämnda gruppen angår äro samtliga hithörande, för Kungl. Maj:ts befallningshavande kända fall med visst undantag, som nedan skall närmare beröras, antingen beroende på Kungl. Maj:ts prövning, efter det Kungl. Maj:ts befallningshavande avgivit yttrande, eller föremål för utredning i ett eller annat avseende. I några fall har utredningen försenats, därigenom att Kungl. Maj:ts befallningshavande i samband med ansökningarnas behandling sökt med egnahemsnämndens tillhjälp ordna fastighetsförvärv för en del bolagsarrendatorer.

Den senare gruppen åter är, såvitt Kungl. Maj:ts befallningshavande har sig bekant, inom länet endast representerad av ett antal fastigheter, å vilka i december månad 1925 exekutiv försäljning begärts. Dessa ansökningar hava nu mera återkallats, men i stället har hit ingivits en till Konungen ställd ansökan om tillstånd att besitta fastigheterna. Jämväl sistnämnda ansökning är för närvarande föremål för utredning.

Under sålunda angivna omständigheter har Kungl. Maj:ts befallningshavande ansett talan enligt 1 § i bulvanlagen icke för närvarande böra äga rum. Skulle sådan talan hava anställts och leda till förordnande om fastighetsförsäljning, kommer enligt 2 § fastighet, som skall säljas, att bli undandragen förvärv av bolaget. Den på Kungl. Maj:t ankommande prövningen, vilken förutsättes såväl i lagen angående förbud för bolag och förening att förvärva fast egendom som i bulvanlagen, skulle därigenom i verkligheten bli illusorisk.

Då åtgärd enligt 1 § på grund av nämnda omständigheter hittills icke kunnat vidtagas, torde det enligt grunderna för 3 § i bulvanlagen åligga Kungl. Maj:ts befallningshavande att pröva, huruvida avverkningsförbud enligt samma paragraf bör meddelas. Den närmaste övervakningen i detta avseende har utförts genom skogsvårdsstyrelsens befattningshavare såsom de mest sakkunniga. Hittills har anmälan om obehörig avverkning under bulvanlagens giltighetstid icke ingått, men däremot har, enligt vad som meddelats från skogsvårdsstyrelsen, under föregående år anledning icke saknats att antaga, att vissa avverkningar skedde med tanke på en blivande bulvanlag, och det är icke uteslutet, att, då den egentliga avverkningssäsongen nu närmar sig, sådant ingripande kan bli nödvändigt.

Slutligen bör nämnas, att det ovan angivna undantaget avser några fastigheter, vilka sedan flera år tillbaka innehafts av bulvan, men som nu blivit föremål för frivillig försäljning i syfte att bulvanskapet i lagens mening skulle upphöra, åtminstone till formen. Huruvida i själva verket ett kringgående här äger rum, är föremål för undersökning, som möjligen kommer att resultera i att frågan blir underkastad domstols prövning.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har för sin del anfört:

Redan innan omförmälda lag trädde i kraft, hade av ett flertal bolag inom länet ansökningar gjorts hos Kungl. Maj:t angående tillstånd till förvärv av fastigheter, i fråga om vilka bulvanförhållande kunde anses föreligga, och jämväl omedelbart efter lagens ikraftträdande hava ett flertal dylika ansökningar gjorts.

Innan ansökningarna av länsstyrelsen översänts till Kungl. Maj:t, hava

yttranden över ansökningarna inhämtats av vederbörande kommunalnämnder och landsfiskaler, av jordbrukskommissionen inom länet och länets hushållningssällskaps egnahemsnämnd. Med hänsyn till den utredning, som sålunda i varje fall förebringats, har länsstyrelsen vid ansökningarnas översändande till Kungl. Maj:t ansett sig böra tillstyrka bifall till ansökningarna.

Till följd av ovan angivna förhållanden och då omförmälda ansökningar ännu icke blivit av Kungl. Maj:t avgjorda samt ansökningarna torde avse flertalet av de fastigheter inom länet, å vilka förenämnda lag är avsedd att äga tillämpning, har länsstyrelsen hittills icke ansett sig böra vidtaga särskild åtgärd för beivrandet av bulvanförhållande i fråga om fast egendom.

Utskottet.

Enligt 1 § i lagen den 18 juni 1925 om bulvanförhållande i fråga om fast egendom tillkommer det allmän åklagare att vid domstol föra talan i fråga om sådant bulvanförhållande, som avses i nämnda lag. Enligt 8 § i lagen åligger det Konungens befallningshavande att ägna särskild uppmärksamhet däråt, att bulvanförhållanden inom länet lagligen beivras. Landsfogde, landsfiskal, stadsfiskal, mantalsskrivningsförrättare, kommunalnämnd, jordbrukskommission, skogsvårdsstyrelse och skogsvårdskommitté ävensom, där skogsvårdsstyrelse icke utövar tillsyn över skogsvården, vederbörande jägmästare skola, då anledning finnes till antagande att bulvanförhållande föreligger, därom göra anmälan hos Konungens befallningshavande. Där så anses lämpligt, må Konungens befallningshavande förordna särskild åklagare att anhängiggöra och utföra talan om bulvanförhållande.

I motionen begäras vissa åtgärder från riksdagens sida med anledning därav, att de myndigheter, som hava till åliggande att bringa lagen till verkställighet, i vissa fall skulle hava visat försummelse härutinnan. Motionären erinrar därjämte om att till Kungl. Maj:t, särskilt från Jämtlands och Västernorrlands län, inkommit ett stort antal ansökningar om köp av bulvanfastigheter, till stöd för vilka ansökningar åberopats bestämmelser i 4 § första stycket i lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom (de s. k. lindrigare koncessionsvillkoren). Dessa ansökningar hava enligt motionärens uppgift tillstyrkts av vederbörande myndigheter, men till största delen avslagits av Kungl. Maj:t. Enligt motionärens mening giva dessa förhållanden stöd för antagandet, att bulvanlagen och förbudslagen för bolagsförvärv stå i konflikt med varandra.

Utskottet kan dock icke dela motionärens uppfattning härutinnan.

Såsom framgår av utskottets vid 1925 års riksdag avgivna utlåtande i fråga om förbudslagen för bolagsförvärv (nr 33, sid. 28), förutsatte utskottet, att, därest den då för riksdagen framlagda bulvanlagen bleve antagen, under den närmaste tiden komme att ingivas en del ansökningar om koncession å förvärv av fastigheter, som vederbörande bolag innehaft genom bulvaner. Med hänsyn därtill, att ifrågavarande fastigheter ej sällan torde befinna sig i sambruk med bolagets övriga fastigheter, åtminstone vad skogen beträffade, kunde antagas, att stadgandet i 4 § punkt 3 (koncession för arrondering) understundom komme att åberopas för bifall till dylika ansök-

ningar. Angeläget vore därför, yttrade utskottet, att vid prövningen av sådana ansökningar sorgfälligt tillsåges, att förefintliga förutsättningar för återupplivande av förut befintliga självständiga jordbruk icke gäves tillspillo.

Vad utskottet år 1925 förutsatte synes nu hava inträffat. Vid prövning av ifrågavarande ärenden har emellertid Kungl. Maj:t, såsom även motionären framhållit, framgått med stor varsamhet. Det sätt, varpå förbudslagen tillämpas, synes sålunda icke från motionärens synpunkt böra giva anledning till erinran.

Vidkommande anmärkningen mot myndigheternas övervakande av bulvanlagens bringande i verkställighet förutsätter utskottet, att, sedan anmälan i saken av motionären gjorts såväl hos Kungl. Maj:t som hos riksdagens justitieombudsman, lämpliga åtgärder komma att vidtagas, därest försummelse i berörda hänseende visas föreligga.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 25 februari 1927.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *K. G. Westman, von Sydow, von Stockenström, Sigfrid Hansson, greve Spens, Frändén, Lindhagen* och *Berglund*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Öberg, Holmström* i Stockholm, *Johansson* i Sollefteå*, *Andersson* i Rasjön, *Petersson* i Hällbacken, *Gardell* i Gans och *Petersson* i Lerbäcksbyn.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herr *Lindhagen*, som anförde:

I lagutskottet yrkades av mig, »att utskottet måtte uttala att, då med den nya förbudslagen ej torde hava avsetts, att bolag skulle kunna erhålla koncession på bulvanförvärv i sådana fall, då detta ej kunnat ske enligt äldre lag, utskottet funne det av motionären begärda förtydligandet ej erforderligt, varför utskottet ville hemställa, att motionen ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd».

Ordföranden åter hemställde, att utskottet icke måtte fatta något beslut i fråga om motiveringen. Med elva röster mot tre beslöt utskottet jämlikt ordförandens hemställan.

Ifrågavarande motion liksom mina i utskottets utlåtande nr 8 omförmälda yrkanden beträffande tredje, fjärde och femte momenten i första stycket av 4 § i förbudslagen samt de i detta betänkande omnämnda framställningarna till regeringen och justitieombudsmannen hava haft till syfte att, till motande av bolagens och myndigheternas omnämnda anstormning, få fastslaget antingen genom ändring i den nya lagstiftningen eller genom en förklaring av densamma eller ock åtminstone genom ett uttalande i riksdagens motivering, att med den nya lagstiftningen icke avsågs att giva bolagen en bättre rätt enligt förenämnda tre moment än de hade enligt den gamla förbudslagen.

Vid behandlingen av de förenämnda tre momenten har utskottet halft om halft åtminstone givit något av en sådan förklaring. I detta betänkande åter har utskottet visserligen också ansett sig böra göra någon ansats till en sådan förklaring, dock, såsom det synes mig, till en avsevärt mindre bråkdelen än nyss sagts. Det förefaller åtminstone som om utskottet helst vill överlämna åt andra myndigheter att söka tillkännagiva, vad riksdagen menat med sitt beslut år 1925. Ehuru jag förenat mig i utskottets avstyrkande av motionen, nödgas jag därför hemställa,

att riksdagen ville till utskottets motiv för motionens avstyrkande uttryckligen tillägga, att, då riksdagen för sin del med den nya förbudslagen ej avsett, att bolag skulle kunna erhålla koncession på bulvanförvärv i sådana fall, då detta ej kunnat ske enligt äldre lag, finner riksdagen det av motionären begärda förtydligandet ej erforderligt;

2) av herr *Pettersson* i Hällbacken.